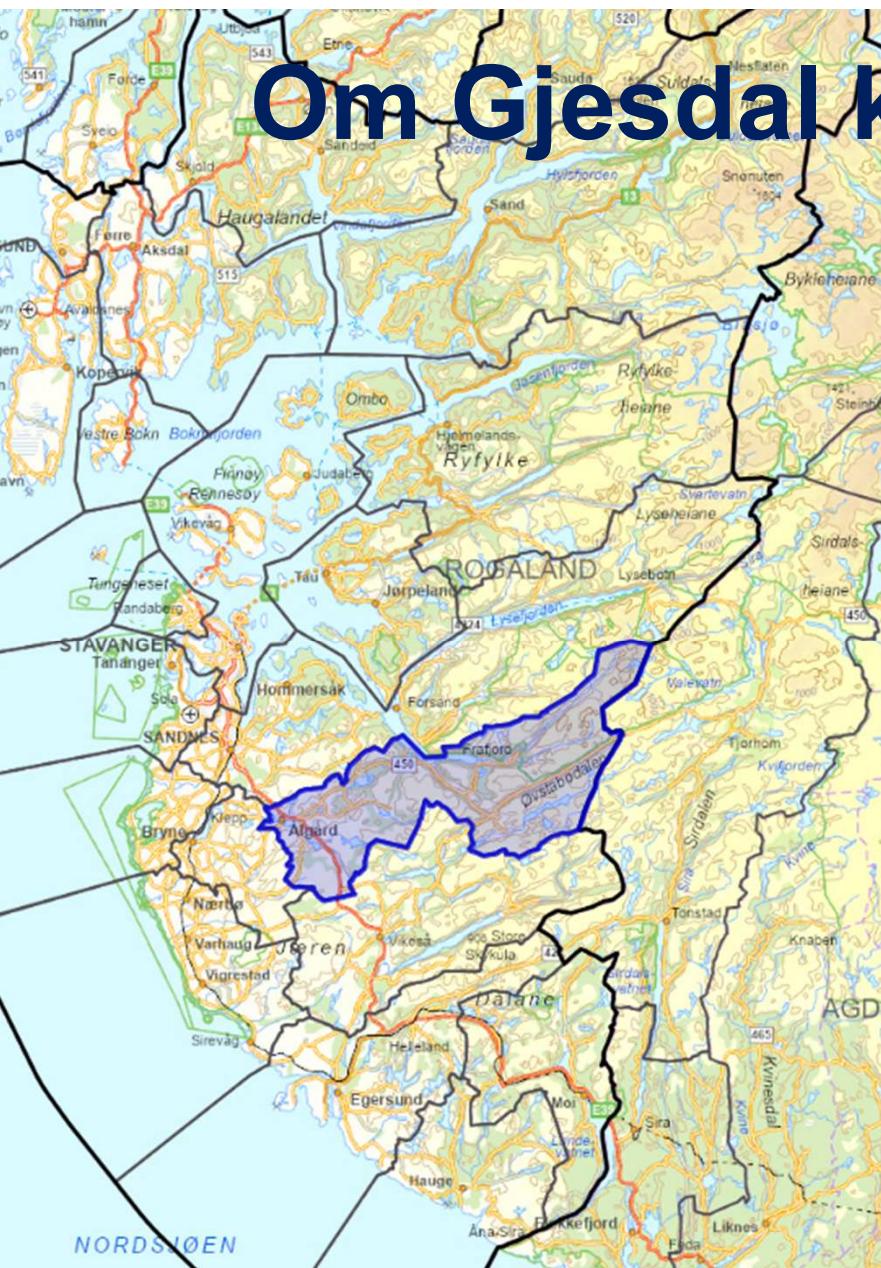

Temakveld – Hvordan hindre gjødseluhell?

Webinar med Kystverket 06.11.2025

Gudrun Kristensen, fagansvarlig landbruk, natur og miljø, Gjesdal kommune

Om Gjesdal kommune

Stavanger Aftenblad

ANNONSE

GJESDALBUEN

Tips oss Annonsering Direktesport Send

Prøv vår populære juletapas

Beboere lekkasje

Fare for at gjødsel

Landbruk

Lekkasje med gjødsel fant

Gjødseluhell på Kyllingstad

NRK

11:57:59 Rogaland Vi

GJESDALBUEN

Tips oss Annonsering Direktesport Send hilsen

Gjødselkjeller i bildene

12. mars 20
POLITI- OG
300 kubi

En gjødsel
Gjødselku
mellom lø
demning f
gjødsele

Oppdatert: 19.11.24 12:56
Publisert: 19.11.24 12:48

Klokken 08.38 meldte Rogaland brann og redning om
Her er bildene fra dramaet.

GJESDALBUEN

Tips oss Annonsering Direktesport Send hilsen Dedsannonser Skriv leserbrev

ANNONSE

Det er sluttsummen på kassalappen som teller

Gjesdal

Ny gjødselekkasje i Gjesdal – faren for spredning til Langavatnet avverget

Temakveld - Hvordan hindre gjødseluhell?

- Statistikk uhell, konsekvenser, regelverk, pisk og gulrot.
- Landbruksforsikringer, vilkår, om svikt i bygningens konstruksjon
- Gjødsellager, tilstandsvurderinger og kollaps i bærende konstruksjoner

Når gjødsellageret brest

Mens vår og milde dagar kjem stadig nærare, fyllast gjødsellagera hjå mange til brestepunktet. Kva så om eit av bøndene sine verste mareritt blir verkeleg, at gjødselkjellaren eller -kummen brest?

av Sjur Håland

Fleire spørsmål enn svar kan vera konklusjonen etter at Gjesdal Bondelag og Gjesdal kommune inviterte til temakveld om gjødsellager førre veke.

Bakgrunnen er fleire uhell i Gjesdal og på Jæren med store mengder gjødsel på avvegar etter lekkasjar.

– Dette råkar landbruket sitt omdømme og kan føra til skade på miljøet, sa møteleiar og leiar i Gjesdal Bondelag, Ernst Georg Bollestad.

– Gjødsla er verdifull, og vil i tillegg utgjera eit økonomisk tap for bonden.

Ernst Georg Bollestad

– Forsikringa dekkjer ikkje Eit av spørsmåla bøndene fekk å grubla på er om byggforsikringa på garden bør dekkja skadar på gjødsellager som er meir enn 20 år. Det gjer nemleg ikkje forsikringselskapa i dag.

«Per i dag er det ikkje aktuelt å endra desse reglane.»

BRIT NORUNN EGELAND

– Alle forsikringselskapa har dei same reglane her, understreka Brit Norunn Egeland frå SpareBank 1 Sør-Norge, som sel Fremtind forsikring.

Brit Norunn Egeland

Ei handsopprekking i salen tyda på at den store majoriteten av dei kring 60 personane som var til stades, ville ha ei forsikring som også dekkja kollaps i eldre lager. Men vil dei då akseptera høgare forsikringspremie?

– Per i dag er det ikkje aktuelt å endra desse reglane. Me kan berre lura på om kva ei forsikring, eller eit spleiselag mellom våre landbrukskundar, som skulle dekkja konsekvensane av manglande armering, rusta luker og alt anna i eit gammalt gjødsellager ville kosta, slo Egeland fast.

Gjødselporten sprakk

Fleire av bøndene i salen hadde opplevd uhell med gjødsel på avvegar av forskjellig slag. I mars 2023 var uhellet ute på garden til Marit Epletveit og Tarjei Gjesdal i Gjesdal.

Gjødsellageret var heilt fullt, og dei hadde prata om å flytta noko av gjødsla over til ein nabo.

– Det som då skjedde var at fineren i gjødselporten sprakk, og gjødsel byrja å renna ut, seier Tarjei Gjesdal.

Han hadde inspisert porten hausten

Tarjei Gjesdal

før, og fineren såg heilt fin ut utvendig.

– Men etterpå studerte og området i porten der fineren gav etter, og der var den heilt mjuk, seier Gjesdal.

Den rennande gjødsla var på full fart i retning maskinhuset på garden. Dei bremsa opp gjødselstraumen med snø, noko som ikkje hjelpte særleg lenge. Tiltaket var likevel med å styra gjødselstraumen og hindra at gjødsla nådde vassdraget og bygningane.

Unngjekk forureining

Hjelpe var raskt på plass. Dei fekk samla opp og flytta 300 kubikkmeter gjødsel og unngjekk utslepp til både vassdrag og bygningar.

– Forsikringa dekkja utgiftene, og det heile enda godt, sjølv om det feilaktig kjem fram i statistikk at 300 kubikk vart sloppet ut og nådde vassdraget. Men det var uansett ei svært ubehageleg hending, seier bonden.

Gjesdal har blitt nokre erfaringar rikare – på ei oppleving dei helst ville vore utan.

– Kva har du lært?

– Først og fremst at fineren i gjødselportar og -luker må sjekkast nøye, også frå innsida. Apparatet rundt etter at me varsla brannvesenet, fungerte heilt greit. Sigmundsen Transport AS og Garpestad Maskinstasjon var raskt på plass. Det same var naboane som hjelpte til. Folk var fantastisk greie.

Snøbrems: Spor etter gjødsel på avvegar etter lekkasje frå gjødselport. Snø på bakken gjorde at det var mogleg å bremsa gjødselstraumen med ein brøytekan. Det hjelpte litt slik at gjødsla kunne samlast opp før den nådde vassdraget. Foto: Tarjei Gjesdal.

Dekker dyretap

I Fremtind si tryggleiksføreskrift blir det tilrådd at gjødselkjellarar bør kontrollerast kvart femte år. Egeland meiner at når eit eldre gjødsellager blir ein del av eit påbygg eller nybygg, bør ein vurdere om lageret er i god nok stand, eller om den heller bør erstattast med ein ny, separat kum.

Forsikringselskapet vil alltid koma til gards, også når eit eldre lager har fått skade. Egeland seier at kvar skadesak er unik og må handsamast kvar for seg etter gjeldande vilkår.

– Tap av dyr og driftstap blir dekt hjå Fremtind uansett alder på gjødsellageret. Den obligatoriske miljøforsikringa vil også dekkja oppsamling og rydding i kjøl-

vatnet av eit gjødselutslipp. Denne forsikringa dekkjer også ryddekostnadane om utsleppet skulle skje frå eit lager du leiger utanom garden, sa Egeland.

Ho understrekar at om til dømes ein traktor har køyrt inn i vegg og øydelagd gjødsellageret, blir skaden dekkja av forsikringa uavhengig av kor gammalt lageret er.

Politiavhør og mediemerksemd

Men Gjesdal vedgår at det var svært ubehageleg å bli teken til sides av politiet, som avhøyrtte han alt medan aksjonen, som inkluderte to pumpebilar, føregjekk.

– Beskjeden var at politiet måtte ta avhøyet der og då grunna faren for at bevis elles kunne gå til spille, seier han.

Ein annan konsekvens var at bonden måtte finna seg i å vera under taltale ei tid, før saka vart lagt vekk.

– Heldigvis fekk me verken avkorting i produksjonstilskotet eller andre reaksjonar, seier Gjesdal.

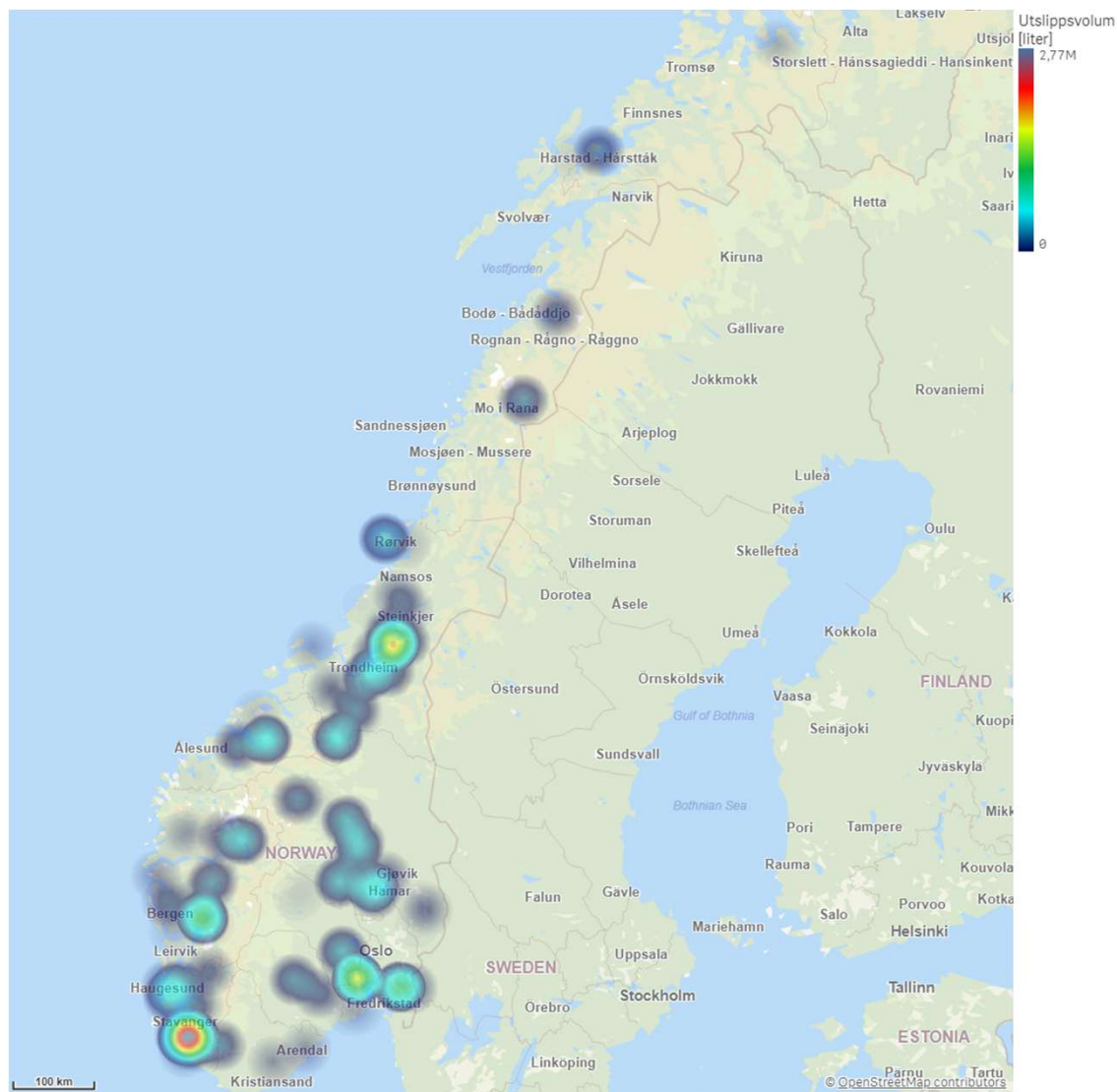
Noko av det mest ubehagelege under aksjonen var nærværet av media.

– Eg anar ikkje korleis dei fekk det med seg, men dei kom til staden svært fort og eg mistenker at dei kan ha lytta på politiradioen. Heldigvis kom dei ikkje alt for tett på. Me fekk arbeida i fred.

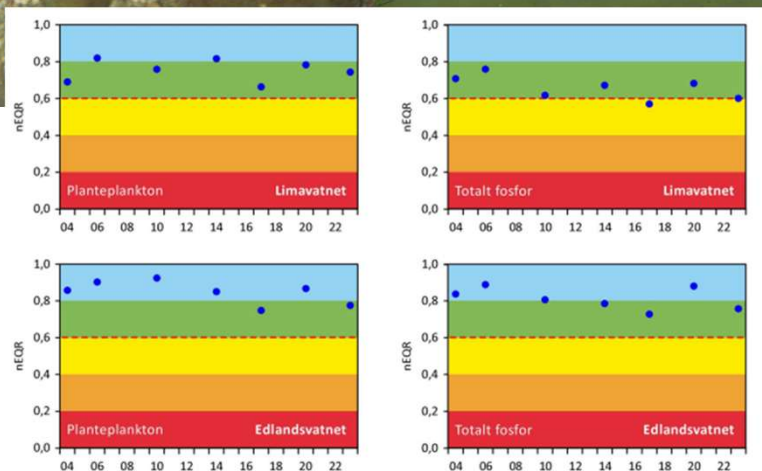
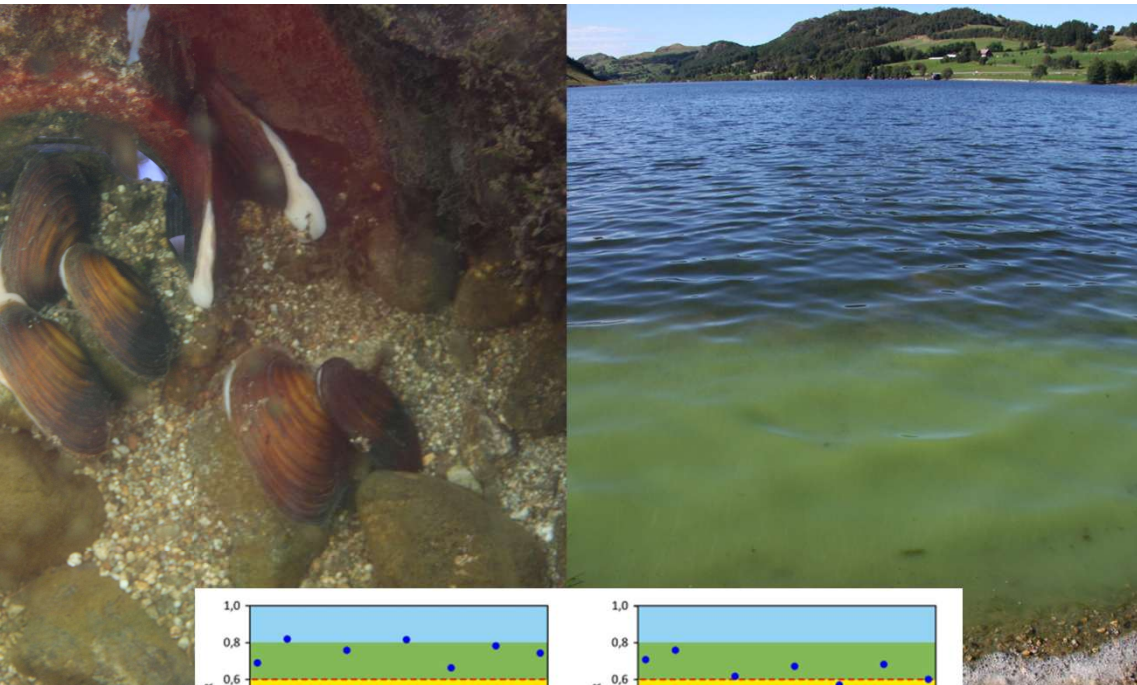
Alle bønders mareritt: Det var dramatisk, men gikk av i likaste laget då 300 kubikkmeter gjødsel kom på avvege som følgje av at gjødselporten hjå Tarjei Gjesdal sprakk. Foto: Tarjei Gjesdal.

Utslippsvolum

KYSTVERKET

Figur 4.9. Plantepilankton og fosforinnhold i Limavatnet og Edlandsvatnet (beregnete årlige nEQR-verdier).

Kortvarige effekter

- Akutt fysisk nedslamming av vassdragsbunnen
- Økt oksygenforbruk og oksygensvinn
- Kveler fiskerogn, elvemusling og andre bunndyr (innsekter som vårfluelarver steinfluerlarver)
- Fiskeyngel rammes hardt
 - Lite mobile
 - Hele årsklasser av fiskeyngel i mindre bekker og elver har dødd

Langvarige effekter

- Eutrofiering (næringssaltbelastning P, N)
- Saprobiering (organisk belastning O₂)

Forurensningsloven

§ 7 plikt å unngå forurensing

§ 8 «tillatt/diffus forurensing»

§ 38 akutt forurensning

§ 39 varslingsplikt – Ring 110!

§ 46 aksjoner mot akutt forurensing

Foto: Rogaland Brann og redning Iks

Forskrift om lagring og bruk av gjødsel mv.

§ 7 - krav til utforming av lager

§ 12 - krav til lagerkapasitet

- (ansvar ved leie av lager)

§ 30 – tilsyn - hvordan gjør vi det?

- Regner på spredeareal ved 10% kontroll av PT
- Stedlig kontroll ved mistanke om forurensing
- Lite veiledning om tilsyn – kun et utgått veiledningshefte fra SFT fra 2001

Forebyggende / føre-var tiltak

1. Sjekk utstyret før utkjøringssesong. Frostskafer? Korrosjon? Slitedeler og pakninger?
2. Sjekk gjødsellager og gjødselporter for synlige lekkasjer. Sjekk svake punkter i luker og pumpeutstyr,
3. Sjekk inspeksjonskummen, er det rent dreensvann? Hent opp og sjekk lukt og farge
4. Ha en plan klar hvis uhellet er ute.
 - a) Hvor går gjødsel? Er det sluk for overvann i tappegrop? Går dette i dreng til bekk/vassdrag?
 - b) Hva kan du gjøre som strakstiltak? Stenge for sluk? Pumpe opp gjødsel? Grave avskjæringsgrøfter?
 - c) Hvem kan hjelpe, hvilket utstyr hvor?
5. Flytting av gjødsel: sjekk lagerets tilstand, luker, pakninger og spjeld, før du fyller i lager.
6. Miljøvennlig gjødselhåndtering – spredeslanger: Under selve utkjøring kan pumpeutstyr og slanger ryke. Hvor gammel er slangen? Ha pumpevakt under utkjøring.
7. Har du gode rutiner for å sikre utstyr hvis du går fra det i perioder under utkjøring? (pumpevakt)
8. Har du gode rutiner for å unngå uhell ved pauser av utkjøringen? F.eks. hindre at pumper starter ved elektrisk feil, barn eller dyr kommer borti spaker, bruker du avløyser som ikke tenker som deg og bruker gammelt røreutstyr som ikke var meningen å bruke, osv
9. Bør du investere i nytt? Eventuelt /tette igjen gammelt uttak?

Forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket § 11 - Avkorting

«Dersom foretaket **uaktsomt** eller **forsettlig** driver eller har drevet sin virksomhet i strid med annet regelverk for jordbruksvirksomhet, kan hele eller deler av det samlede tilskuddet som tilfaller foretaket avkortes. ... »

- Det må være konstatert et regelverksbrudd
- Grad av skyld?
 - Uaktsomt: Simpelt uaktsomt – grovt uaktsomt
 - Forsettlig: med viten og vilje
- Alvorlighetsgrad? Regelverksbruddet må etter en konkret vurdering anses som **grovt**
- Avkortingens størrelse? - Hele eller deler av tilskuddet.
 - overtredelsens størrelse eller alvorlighet
 - overtredelsens varighet
 - graden av skyld

Gulrot – Tilskudd?

1. Innovasjon Norge:

- Nye gjødsellager prioriteres i tråd med siste jordbruksavtale. toppdekke, eller minimum 10 måneders lagringskapasitet.
- Prosjekter med kostnadsramme under kr. 200 000 vurderes ikke.
- Ressursavklaringstilskudd?

2. SMIL tilskudd? – Nei!

3. Tilskudd til vannmiljøtiltak, Rogaland fylkeskommune. Igjenstøyping av gamle gjødselporter.

Vilkår frå Sparebank 1/ Eika og Gjensidige .

- Forsikring av driftsbygninger

erstattes med inntil 200 000 kroner, inklusiv merutgifter og tap som fremgår i punkt 3.3.

4.4 Svikt i bygningens konstruksjon

Dekkes	Dekkes ikke
Skade som skyldes ekstraordinær svikt i de bærende bygningskonstruksjoner i de første 20 år etter at bygget var nytt.	- Skader som oppstår så lenge leverandørgarantien løper eller som oppstår tidligere enn 12 måneder etter at overtakelsen har skjedd. - Utbedring av de svakheter som forårsaket skaden. - Skade på bærende konstruksjon under laveste gulv. - Skade som skyldes utilstrekkelig eller sviktende fundamentering, setninger, jordtrykk, utvendig frost eller tele. - Skade som skyldes insekter og bakterier, sopp eller råte.

Dekkes	Dekkes ikke
Naturskade Forsikringen dekker skade som direkte skyldes naturulykke ved skred, storm, flom, stormflo, flodbølge, meteorittnedslag, jordskjelv eller vulkanutbrudd, jf lov om naturskadeforsikring av 16. juni 1989 nr 70 Erstatningen beregnes etter selskapets erstatningsregler Kollaps i bærende bygningskonstruksjon Plutselig og uforutsatt skade som skyldes kollaps i bærende bygningskonstruksjon de første 20 år etter at bygget var nytt	- Utgifter til vedlikehold og forbedringer - Hva det på skadedagen ville kostet å utbedre, og komme til, selve feilen/mangelen - Skade på veksthus - Skade som skyldes tele, setninger, jordtrykk og utilstrekkelig eller sviktende fundamentering - Skade som andre enn sikrede er pliktig til og har økonomisk evne til å erstatte i henhold til garanti eller annen avtale. Reises krav mot Gjensidige, kan sikrede pålegges å la spørsmålet, om det foreligger ansvar for leverandør, reparatør eller andre, prøves for retten. Gjensidige betaler kostnadene ved søksmålet
- Se forsikringsavtalens del 2 for Huseieransvar	

Hva tilbyr NLR

- Gjødsele kjellerinspeksjon med rapport
 - Forutsetning:
 - Akseptabelt gjødsele nivå, 30 cm
 - Akseptabel adkomst til kjeller
 - Kjeller må ikke være rengjort
 - Sikkerhet meget viktig.
 - Alltid 2 personer
 - Røykdykker utstyr
 - Barkespade, vadere, regnklær, hodelykt, kamera.
 - Vasking og desinfisering av utstyr fra en ny kjeller til neste
 - Visuell kontroll
 - Tar prøver av betong for å sjekke karbonatisering
 - Skanning av armering
 - Rapport
 - Rapport med tilstandsvurdering og evt. forslag til tiltak/utbedringer, evt friskmelding 😊.

Betongskader gjødselkjellere

- Konstruksjonsdeler:

1. Dragere
2. Søyler, del i skvalpesonen
3. Dekker
4. Kjellervegger, del i skvalpesonen

Kontroll av kjeller, Bilder: Landbruk Nordvest

Erfaring fra møtet

- God dialog og godt samarbeid med Gjesdal bondelag
- Ros fra leder i Rogaland bondelag
- God respons - 52 møtedeltakere
- Tema som mange er opptatt av
- Oppvekker
- 5 bønder bestilte befaring av NLR